

КИРИЛ КАДИЙСКИ ПЕЙЗАЖЪТ НА ДУШАТА

chitanka.info

Пол Верлен има два Живота.

Едната биография са неговите стихове, а другата доизмислят и записват старателни литератори.

Няма нищо общо между самотника с най-нежните стихове във френската поезия и бохема, заобиколен от подражатели и пиячи на абсент. Но още по-странно е, че тия двама Верленовци живеят неразделно. Единият — набит, с лъскав неправилен череп, с четинеста къса брада и палени от алкохола очи, готов да се нахвърли с тежките си юмруци върху своите опоненти на масата — потъва след полунощ в мрачините на парижките квартали. За да изплува в светлината на някой залитнал фенер — внезапно, като болезнен спомен — лицето на другия, тъжен и замислен, шепнещ тихи като дъждовен ромон стихове.

В творчеството на Верлен не отеква нито едно събитие. А той е бунтар, участник в Комуната. Неговата работа в отдела по печата е по-скоро символична, но важно е силното му желание да се разграничи — на коя страна е в двубоя.

Животът със своята безцеремонност и буржоазна бруталност, с лицемерието и фалша в отношенията между хората не лъже да бъде друг в съзнанието на чувствения поет, освен нерадостен.

Син на заможни родители (баща му е рано починал полковник), Верлен прекарва щастливо детство — постоянно пред очите на грижовната си майка и добрите близки.

Докато следва право, чистият юноша намира разюздани приятели. Одимени кръчмички, литературни спорове, не само ирония, но и ругатни по адрес на благообразните еснафи — водовъртежът повлича към дъното поета със слабите ръце.

Още в колежа Верлен е написал първата си книга „Сатурнически стихотворения“, 1866 г. Привърженик е на парнасистите — идеален език, филигранни строфи, прецизен контур на сцените. Но и в тия стихотворения поетът е обграден от една действителност, която съществува само в душата му. „Душата ти — един избран пейзаж“ — ще напише скоро поетът и ще разберем, че това е бягство, но не от живота въобще, а от грубостта в него, от порочността му, от егоизма. Бягство — накъде?

Поетът знае: човешкият живот е непрекъснато решаване на проблеми. Творецът обаче трябва да се занимава с проблемите на духа. На битието, а не на бита. Най-малко пък — което за жалост е също

срещано — да се използва изкуството за разрешаване на житейските колизии. Единственият опит на Верлен да се примири с живота завършва катастрофално.

Наистина — колко е хубаво след абсента и скандалите на дългите бохемски нощи да посрещнеш деня загледан в издигащото се над полето слънце. Дими мъгла, студената роса охлажда челото ти и разведрява мислите, чучулигите се къпят в първите лъчи и гласовете им звънят. Цялата природа ликува. Защото ти си млад, ти си влюбен истински за първи път и очакваш срещу тебе да изплува твоето видение.

Заслепен от красотата на шестнадесетгодишната Матилда Моте, той иска да бъде по-близо до нея и като всеки влюбен покорно я следва. Утре, когато се оженят, тя ще използва това срещу него. Но днес всяко негово писмо е в стихове.

И Верлен ще преболедува тази сладка илюзия — любовта.

Поетът се мъчи да се разбира с жена си, но неразбран от нея, вижда, че е сам на тоя свят. По това време в Париж се появява Артюр Рембо и окончателно откъсва Верлен от семейството му.

Започват скитничествата им по пътищата на Белгия и Англия. Вратите на странноприемниците и канторите са широко отворени за двамата чудаци. Най-после те са „свободни“. Оттогава са прекрасните импресионистични пейзажи на Верлен. Всичко в тях е само загатнато, прелива — сякаш видяно през тесния прозорец на третокласния вагон. Поредното доказателство, че като всички големи неща и талантът може би е твърде просто явление: стремеж — и най-вече възможност! — всичко (все едно дали е познато, използвано или не) да се поднесе по един нехарактерен за житейското мислене начин, с изказ, колкото се може по-различен от тоя на другите творци.

Стефан Цвайг смята, че Верлен не е от ония поети, които се стремят да съчетаят себе си, цялата си същност с огромната вселена. И той е прав, но може би — както е при всички категорични твърдения — само частично. Има ли големи идеи в творчеството на Верлен? На пръв поглед — не! Какво голямо ни казва той? Тук вече отговорът не може да бъде еднозначен. Пол Верлен пише непретенциозни, най-общо казано, стихотворения, песни; дори озаглавява една от стихосбирките си „Песни без думи“. Това не е само желание да шокира. В стремежа да бъде непосредствен, да бъде естествен, той стига дотам, че би бил

щастлив, ако може да изтананика тия стихотворения, да мине дори без основното градиво на словесното изкуство — думите. И в този смисъл ние не бихме могли да търсим някакви големи философски обобщения в неговата поезия.

Но да оставим обобщенията на философите и мислителите. А при поета да се вгледаме в душевните му трепети, да познаем радостта от конкретното преживяване, от съпричастието. Преживяването, когато е истинско и искрено споделено, също може да бъде носител на големи истини. Дори на велики истини. И по един опосредстван начин те да станат изразители на задълбоченото мислене, без нарочен стремеж към него. Философската поезия не винаги и не само е тази поезия, която борави с философските понятия. Понякога те служат, само за да се имитира нещо, което е плод на преднамереност.

И все пак какви са истините у Верлен? Уви, те не се поддават на точно определение, защото самата му поезия е неопределена, смътна, преливаща, неуловима. А и би било прекалено да изискваме от поета някакъв постулат. Едно обаче не може да му се отрече — търсенето на истината. За поета дори не е важно толкова да намери, колкото — да търси. Намери ли и задоволи ли се с намереното — поетът е вече свършен!

У Верлен ние можем да открием и философия, макар поднесена дискретно, и песенно-шансонното начало, и резигнация, и надежда, и нравствен максимализъм, и социален патос — всичко, което го прави многолик и силен. Слаб човек, Верлен е силна личност — при целия парадокс на твърдението. Една противоречива, раздвоена душа (без това да отслабва творческата личност, защото в литературата не единството и монолитността водят до силата), дух, който се мята от крайност в крайност. И ще е наивно да смятаме, че интересът към Верлен и поетите от неговия тип ще бъде постоянен. Безспорно е, че във времето на силни социални сблъсъци и колективни чувства се търсят по-директни и по-категорични изяви. Но връщането към Верлен и неговите събратя, за които той така съпричастно пише в прочутата си книга „Прокълнати поети“ е неизбежно. Защото проблемите, до които се докосват те — трепетите на душата, терзанията между идеала и грубата действителност, раздвоението между полета на мечтата и живота с неговите сковани норми — това са вечни проблеми и не могат

да не вълнуват едно поколение на даден етап от неговото съзряване; защото човек съзрява цял живот.

Една нормативна естетика, когато всичко бе шаблонизирано до краен предел, когато всичко неповторимо се преследваше като индивидуализъм, а всяко човешко чувство се смяташе за плод на резигнация, се мъчеше да докаже — не, по-скоро да наложи фалшивата истина, че прокълнатите поети обръщали гръб на действителността, че се затваряли в своя тесен болезнен свят. В интерес на истината обаче и погледнато от една безпристрастна дистанция, трябва да кажем, че тези поети са и доста социални, и дори политични. Във всеки случай много повече от ония, за които се е смятало, че отговарят на повеите на конкретното време. Защото значение има само онова, което остава като голяма литература — извън злобата на деня, извън всички ония прояви, които се нравят или не на съвременниците, в повечето случаи доказвали, че не са в състояние да дадат една истинска оценка.

И ако сега има интерес към Верлен и към поетите от неговата тоналност, той се дължи на тяхната неопетнена душевност (какво, че в живота си те може би не са били дотам чисти и всеотдайни, както би искал да ги види един пуритански морал); в изкуството си те са успели да се запазят безукорно чисти и честни и това е голямото, което привлича всяко ново поколение.

Човек постоянно си задава въпроси за нещата от света и за тревожещия го свят на душата. И си отговаря както може. От поета обаче искат да отговаря на чуждите въпроси. А на него кой да му отговори? Тишината? Или гласът от безкрайната тишина? Който е чул този глас, е разбрал истината за нещата. И ще я каже. Но ще го разберат ли? Може ли нещо категорично да каже музиката?

Всеки поет има най-често едно стихотворение, което става синоним на неговото име. Поредно потвърждение може би, че не количеството е важно за утрешната слава, а сътворяването на това неповторимо твое стихотворение. Само посредствените могат да се утешават, че то ще дойде след многократни опити. В изкуството количеството никога не прераства в качество. „Есенна песен“ е стихотворението, което най-тясно свързваме с името на Пол Верлен. Възприето буквално, в неговия първи план, днес, когато нашите изисквания към поезията са толкова високи и понякога капризни,

бихме могли да кажем дори, че това вече не е поезия. Но не го правим. Защото тук не толкова смисълът ни вълнува, колкото онази богата оркестрация на стиха, съвършенството и лаконичната завършеност на строфата.

*Виола със стон
под гол небосклон
 през октомври ридае
и вяла печал
невидим кинжал
в гръдта е...*

Трябва ли да се упреквам тогава, че съм заменил цигулките с виола, есента — с октомври, след като тези ол-ом-ал-лон-он с връзващите се ре-ри-ръ предават цялата прелест и неповторимост на оригинала. Нека го чуем само:

*Les sanglots longs
Des violons
 De l'automne
Blessent mon coeur
D'une langueur
Monotone...*

Знаменито е и стихотворението на Верлен „Поетическо изкуство“ — с идеята за новата поезия; окончателното скъсване с парнасистите, отказване от каноните на формата — „De la musique avant toute chose“, нюанси, а не копиране, никаква риторика. С други думи — всичко индивидуално, неповторимо.

По-късно обаче поетът ще стигне до покъртителни откровения, които ще събудят недоумение и у най-разкрепостените умове. Вярно е, че какъвто и да е един „лирически герой“, той ще мисли и постъпва, малко или много, като автора, ще има неговите добродетели, ще страда от неговите недостатъци. Тогава защо да се крием зад гърба му?

Творецът е този, който интересува читателите; в пукнатините на неговата съдба надникват те, за да открият отговори за своите надежди и съмнения. Който се преструва в поезията, сигурно не е разбрал, че читателят, още повече утрешният, не може да бъде измамен. Обреченият на поезията не си прави илюзии: душата му е стая без пердета. Но има кътчета, където не бива да прониква чуждо око. Верлен прави тъкмо обратното — повдига завивките си и кара читателя да занича под леглото му...

Болезнените му отношения с Рембо един прекрасен ден се изострят дотам, че след поредното жестоко скарване Верлен стреля срещу приятеля си и го ранява... В затвора той се обръща към религията. Но можем да си представим, след всичко казано, каква религия е това. Той шепне молитви пред своя Бог. Всеки поет има нужда от свой Бог.

И наистина — би било прекалено да търсим в религиозните стихотворения на Верлен (а и само за него ли може да се отнесе това) една ортодоксална вяра, едно чисто християнско смирение. Всяка доктрина може да се ползва от плодовете на литературата (и на изкуството изобщо) — католицизмът го е правил и го прави доста успешно, — но тя не бива да изисква от творците пряко служене, защото това ще отблъсне даровитите и ще даде простор за изява на посредствените, които под прикритието на преданост и загриженост за идеята ще паразитират върху гърба и на идеята, и на изкуството. Ако стихотворенията на Верлен от този период продължават и днес да ни вълнуват, то е защото всичко в тях е изпълнено с човешко покаяние, защото това е смирението на клетника, изпил до дъно горчивата чаша на живота, без да подозира, че същият този живот ще му поднесе още такива чаши. Верлен е паднал толкова ниско, че стремежът му към пречистване не може да не вълнува; решимостта на поета в един убийствен век (всъщност кой век не е убийствен за твореца, решил в гордостта си да хвърли предизвикателството срещу Бога и силните на деня), мъчителните му усилия да остане човек, със светли помисли, с надежди, да се съпротивлява и да иска да му вярват; ето това е, което ще бъде винаги актуално. Вярата на каещия се е много по-достоверна от вярата на непогрешимия! А Верлен има да изкупва много вини.

Междувременно броят на Верленовите читатели и епигони расте. Но като всеки истински творец Верлен е самотен. Защото

литературните школи и направления са за посредствените, които се заблуждават, че може да се влезе в литературата покрай другите. Славата, дълго кръжила над него, през 1894 г. прави своя последен кръг — Верлен е обявен за „Принц на поетите“. Но този трон се врти над развалини. А и самият той отдавна е направил своето.

За първи път съдбата се оказва благосклонна към Верлен: не отнема живота му, докато не се е уверила, че Поетът е вече мъртъв. А може би Поетът само е минал през този несъвършен човек, разбил е живота му и го е изоставил, за да продължи нататък, към други съдби и времена.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.